

УДК 378.17:378.17

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПОКАЗНИК ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Фенчак Любов Михайлівна,
м.Мукачеве

Стаття присвячена проблемі формування здоров'язберігаючої культури майбутніх вчителів початкових класів. Розглядається системний підхід до професійної підготовки майбутніх вчителів, як один із важливих концептуальних принципів, що визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти.

Ключові слова: Здоров'язберігаюча культура, духовні цінності, навчально-виховний процес, професійна підготовка, системний підхід.

Постановка проблеми. Виховання та навчання здоровому способу життя майбутнього потенціалу країни здійснює учитель початкових класів. Тому особлива увага науковців акцентується на необхідності удосконалення формування здоров'язберігаючої культури майбутніх фахівців початкової ланки. Проблема якості підготовки майбутніх учителів початкових класів, здатних бути конкурентоспроможним на ринку праці, мобільно змінюватися і пристосовуватися до нових його потреб, раціонально організувати свою життєдіяльність з позицій здоров'язбереження та здоров'ятворення свого та молодших школярів, актуалізує питання формування їхньої здоров'язберігаючої культури.

Це питання набуває особливої значущості у зв'язку з прискореними темпами соціально-економічного розвитку нашого суспільства, тенденціями щодо зростання захворюваності підрастаючого покоління, поширенням шкідливих звичок у молодіжному середовищі, знеціненні індивідуального й суспільного здоров'я в ньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти

проблеми формування особистості педагога як пропагандиста і вихователя здорового способу життя висвітлено у працях М. Алексеєва, М. Бака, О. Бондаренко, Т. Бойченко, О. Ващенко, В. Войтенко, М.Гриньової, С. Крохмалю, А. Царенка та інших. Дослідження науковців свідчать про наполегливі пошуки шляхів розв'язання проблеми збереження здоров'я студентської молоді, навчання та виховання їх відповідно до засад здорового способу життя, попередження шкідливих звичок, що поширюються у молодіжному середовищі тощо. Особливого значення сьогодні набуває проблема формування у студентської молоді умінь не тільки дбати про своє здоров'я, а й їх інших.

В останні роки відчутна тенденція до посилення зусиль учених у дослідженні проблем валеологічної культури (В. Андрущенко, М. Гончаренко, В. Грушко). Ці дослідження об'єднують прагнення авторів розглядати валеологічну культуру як сукупність таких інтегрованих особистісних характеристик, як гуманістична спрямованість особистості, творче педагогічне мислення, нахил до інноваційної діяльності, висока соціальна відповідальність.

Аналогічні підходи знаходимо і в інших дослідженнях. Проблема формування валеологічної компетентності та на її основі і відповідної валеологічної культури в студентській молоді, знайшла своє відображення у працях О. Маджуги [6], На думку О. Маджуги, валеологічна компетентність фахівця – це результат становлення валеологічної культури особистості, що виражається у здатності й готовності реалізувати отримані знання про здоров'я в повсякденному житті і професійній діяльності [6, с.235-236].

Незважаючи на значну кількість досліджень науковців

у галузі формування здорового способу життя, у вітчизняній педагогіці недостатньо наукових досліджень у яких обґрунтовувались би теоретичні та методичні підходи до формування здоров'язберігаючої культури майбутнього вчителя [1; 2; 3]. Однак з'ясування сутності характеристик валеологічної культури несистемне, немає єдиної основи у їх виділенні, відсутня теоретична модель валеологічної культури особистості вчителя і шляхи її формування. Все це пояснює наше прагнення розробити і обґрунтувати теоретичні основи побудови моделі формування валеологічної культури особистості вчителя.

Метою статті є обґрунтування системного підходу до підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи по здоров'ятворенню під час професійної діяльності та формування особистої здоров'язберігаючої культури.

Викладення основного матеріалу дослідження. За останній період крім понять „валеологічна культура”, „культура здоров'я”, „валеологічна компетентність” в науковий обіг введено поняття „здоров'язберігаюча компетентність особистості” (Д. Воронін) як компетентність у веденні здорового способу життя, яка є інтегральною, динамічною рисою особистості [1, с.29-32]. На основі власного педагогічного досвіду та аналізу праць науковців з досліджуваної проблеми, ми вважаємо що здоров'язберігаюча компетентність майбутнього вчителя початкових класів лежить в основі формування його здоров'язберігаючої культури. Формування цієї якості студентів напряму підготовки «Початкова освіта» у процесі їх фахової підготовки є показником успішного розв'язання педагогічних завдань крізь призму професійного зростання, самореалізації та сформованості здоров'язберігаючої основи власного способу життя та життя учнів. В умовах початкової школи важливо навчити школярів використовувати резервні сили свого організму, навчити жити в суспільстві здоровою людиною, налагоджувати стосунки, спілкуватись із людьми, передбачати наслідки своєї поведінки, вміти приймати своєчасні рішення. Основна робота з реалізації цього завдання покладається на вчителів початкових класів.

Практика засвідчує, що без спеціальної підготовки студентів до професійної підготовки, усвідомлення ними важливості зазначеної проблеми, озброєння його відповідними знаннями та практичними вміннями навчально-виховна робота з цього напрямку гальмуватиметься. Під час навчальної діяльності можливе створення теоретичних та методичних основ ефективного формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх учителів початкових класів, які мають здійснювати навчання щодо збереження здоров'я кожної особистості як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті.

Як показують результати нашого дослідження, процес формування здоров'язберігаючої культури студентів педагогічного напрямку підготовки має здійснюватися системно, реалізуючи конструктив трьох провідних факторів - здоров'язберігаючої освіти; здоров'язберігаючого виховання; практичної діяльності. На основі власних спостережень та досліджень виявлено, що у ВНЗ наявна система формування здоров'язберігаючої культури студентів, але вона містить тільки деякі елементи та фрагменти під час навчально-виховного процесу.

У педагогіці поняття системності досліджували вчені Ю. Бабанський, А. Кузьмінський та інші. Зокрема, Ю. Бабанський під системою розумів єдність елементів, які функціонують за внутрішньо властивими їй законами. [5]. Однак, А. Кузьмінський ввів у широкий науковий обіг поняття "педагогічна система". Ним аргументовано розкрито сутність цього поняття як "множину взаємозв'язаних структурних та функціональних компонентів, що підпорядковані меті виховання, освіти та навчання підростаючого покоління і дорослих людей". Науковець визначає структурні компоненти педагогічної системи: навчальна інформація; засоби педагогічної комунікації (форми, методи, прийоми, засоби); учні; педагоги; мета. Автор виділяє також функціональні компоненти, які мають забезпечувати зв'язки між структурними компонентами: конструктивні, комунікаційні, організаційні, прогностичні, гностичні [7]. Такий підхід дає більш повне уявлення про педагогічну систему в сфері навчання. Таким

чином, під педагогічною системою необхідно розуміти динамічно функціонуючий комплекс діалектично пов'язаних між собою компонентів і чинників, які створюють оптимальні умови для розв'язання завдань навчання і виховання людей залежно від соціальних завдань. Системний підхід у педагогіці спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх в єдину теоретичну картину [7]. Будь-яка педагогічна ідея може бути успішно реалізована за умови забезпечення системності під час її реалізації. Лише системність, змодельована на науковому рівні, є запорукою успіху в педагогічній діяльності. Тому у ВНЗ слід особливо ретельно підходити до організації навчально-виховної роботи на засадах системності.

У зв'язку з цим нами досліджені основні принципи, фактори і умови формування здоров'язберігаючої культури майбутніх вчителів початкових класів, що створюють об'єктивні можливості розроблення педагогічної системи означеного процесу, а також виявлено основні її компоненти: мотиваційний (сукупність спонукальних причин діяльності); інтелектуальний (конкретні знання, факти, поняття, теорії, закономірності); професійно-діяльнісний (активна участь в здоров'язберігаючій діяльності, застосування набутих умінь та навичок). Названі компоненти тісно взаємопов'язані і є необхідними складовими підготовки майбутнього вчителя.

Більше того, сучасні реалії детермінують необхідність розглядати підготовку студентів до формування основ здорового способу життя молодших школярів в якості важливої складової їх професійної компетентності. У цьому плані ведеться певна робота в умовах вищої школи.

Так, у професійному становленні майбутніх вчителів початкових класів значний внесок робить навчальний курс "Методика вивчення основ здоров'я в початковій школі", розрахований на студентів спеціальності "Початкова освіта". Ця дисципліна, створена у відповідності з вимогами Державного стандарту підготовки вчителів початкової школи. Метою курсу є ознайомлення студентів з основними завданнями та змістом шкільного предмета "Основи здоров'я", найдоцільнішими методами та формами роботи, допомогти майбутнім учителям оволодіти методикою навчання дітей темам курсу. У межах даної дисципліни вирішуються завдання підвищення теоретичного рівня знань студентів, удосконалення практично-методичних умінь, розвитку професійної самостійності, інтересу до творчої педагогічної діяльності, формування здоров'язберігаючої культури [2].

Наступним напрямом формування здоров'язберігаючої культури майбутніх вчителів початкових класів є виховна робота. Студенти активно беруть участь у організації та проведенні культурно-мистецькі та інформаційно-просвітницькі заходів на таку тематику: „Всесвітній день боротьби зі СНІДом”, „Всесвітній день здоров'я”, конкурси-ярмарки, конкурси плакатів, відеопрезентації матеріалів щодо збереження та примноження здоров'я молодших школярів тощо.

Зазначені заходи передбачали індивідуалізацію організаційних форм, методів виховання через розвиток особистісних якостей кожного студента. На цьому етапі важливо перекопати студентів щодо значущості проведення таких заходів, а також спрогнозувати перспективи діяльності та спланувати підготовку та проведення заходу. Слід зауважити, що в обговоренні мають приймати участь всі бажаючі, що вимагає від студентів подання кращого варіанту проведення заходу. Така діяльність дозволяє створювати тимчасові об'єднання студентів з різним рівнем навченості, креативності, активності, згуртовує молодих людей, дозволяє відчувати переваги спільної діяльності, взаємодоповнювати один одного. Робота з організації та проведенню виховних заходів має високий рівень креативності і передбачає формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх фахівців початкової ланки. При оцінюванні участі студентів в організації і проведенні таких заходів зверталась увага на ораторське мистецтво, володіння термінологічною мовою, глибину засвоєння науково-практичних знань, вміння працювати у команді тощо.

Оскільки робота здійснювалася серед студентів, які навчаються за спеціальністю „Початкова освіта”, особливу увагу необхідно приділяти розвитку їх вмінь здійснювати пропагандивно-просвітницьку діяльність серед учнів початкових класів. Це може бути реалізовано під час педагогічної практики у загальноосвітніх навчальних закладах, коли студенти проводять оздоровчі виховні заходи, що має бути обов'язковою умовою атестації практики. Такі заходи передбачають не лише поглиблення здоров'язберігаючих знань та корекцію відповідних навичок і вмінь студентів, а й активне залучення до участі в них молодших школярів, що сприяє розвитку комунікативних, організаторських та інших важливих якостей майбутнього вчителя. Як бачимо, педагогічна практика студентів з напряду підготовки «Початкова освіта» у загальноосвітніх навчальних закладах має величезний потенціал щодо формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього учителя. Під час її проведення відбувається практичне використання теоретичних знань щодо вікових особливостей розвитку дітей різних класів, дитячих психічних розладів та їх попередження, оволодіння навичками навчання учнів дотримуватися санітарно-гігієнічних правил у повсякденному житті, перевірка себе стосовно правильності обраного способу життя тощо.

Слід зауважити, що здоров'язберігаюча культура не використовується, а творчо переробляється і засвоюється суб'єктом діяльності. З іншого боку, здоров'язберігаюча культура функціонує, будучи обов'язково включеною в процес творчого активного суб'єкт-суб'єктивного відношення. Здоров'язберігаюча діяльність – це творча діяльність зі створення і самоусвідомлення, перетворення інших і самоперетворення. Вона забезпечує основу самореалізації і виступає її засобом. Потреба студента в такій діяльності – це одночасно і потреба в особистій самореалізації, у творчому самовираженні. Таке розуміння самореалізації призводить до висновку про те, що адекватними можливостями задоволення виокремлених потреб на рівні особистості є активно-позитивне відношення до професійної діяльності, розвиток педагогічного мислення, актуалізована потреба у

постійному професійному самовдосконаленні, розвинута педагогічна рефлексія, розвиток інтелекту з його гуманістичною спрямованістю, педагогічні здібності.

Проведений теоретичний аналіз і узагальнення дозволяють нам зробити висновок про те, що здоров'язберігаюча культура – це спосіб творчої самореалізації особистості вчителя в різних видах здоров'язберігаючої діяльності і спілкування, спрямованих на засвоєння, передачу і створення валеологічних цінностей і технологій.

Висновки. Розглядаючи у дослідженні формальний аспект навчального процесу у вищій школі, дійшли висновку, що він характеризується спрямованістю на отримання певних змін у структурі особистісних і професійних характеристик майбутніх вчителів початкових класів. Удосконалення навчального процесу, на нашу думку, повинно базуватись на принципах методології сучасного людинознавства, бути спрямованим на створення адекватного ставлення особистості до свого здоров'я, позитивного сприйняття просвітницьких, оздоровчих, профілактичних заходів, адже здоров'язберігаючі знання необхідні як для професійної діяльності, так і в особистому житті майбутніх фахівців. Важливо, щоб діяльність студентів з набуття достатнього рівня здоров'язберігаючої культури осмислювалась кожним суб'єктом навчально-виховного процесу ВНЗ через її соціальний зміст і професійне призначення, щоб кожен зрозумів, що оволодіння системою знань, умінь та навичок з формування, збереження і зміцнення свого власного здоров'я і здоров'я своїх вихованців складає основний зміст навчальної діяльності, є специфічною формою включення через цю діяльність у структуру суспільних відносин.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дана стаття не вичерпує розв'язання всіх питань з формування здоров'язберігаючої культури майбутніх вчителів початкових класів. Перспективи подальших розвідок дослідження пов'язані з розкриттям та практичної реалізації на науково-методичному рівні передумов розвитку здоров'язберігаючої культури студентів з напряду підготовки «Початкова освіта».

Література та джерела

1. Бондаренко О. М. Здоров'я як цінність майбутнього фахівця / Олена Бондаренко // науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія „Педагогіка. Соц. робота” – 2004. – № 7. – С. 29–32.
2. Гриньова М. В. Методика викладання валеології: навчально-методичний посібник / М. В. Гриньова. – Полтава: АСМІ, 2003. – 220 с.
3. Гончаренко М.С. Освітняські проблеми валеології // Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти: Матеріали міжнар. наук-практ. конф. з валеології, 22-24 жовтня 1996 р., м.Дніпропетровськ. – К., 1997. – С.28
4. Грушко В.С. Основи здорового способу життя: Навчальний посібник з курсу “Валеологія” / В.С.Грушко – Тернопіль, 1999. – 368 с.
5. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник/ А.І.Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 420с.
6. Маджуга А. Г. Теория и практика формирования культуры здоровья студентов в контексте личностно-центрированной образовательной парадигмы: материалы V международной научно-практической конференции [„Здоровье и образование в XXI веке”], (М., март, 2004 г.) / РУДН. – М.: Изд-во РУДН, 2004. – С. 235–236.
7. Пищулин В. Г. Модель выпускника университета / В. Г. Пищулин // Педагогіка. – 2002. – № 9. – С. 22–27.

Стаття посвятається проблемі формування здоров'єсохраняющей культури будущих учителей начальных классов. Рассматривается системный подход к профессиональной подготовке будущих учителей, как один из важных концептуальных принципов, который определяет современную методологию реформирования образования.

Ключевые слова: здоров'єсохраняющая культура, духовные ценности, учебно-воспитательный процесс, системный подход, профессиональная подготовка.

The article is devoted to the problem of health-saving culture of the future primary school teachers. The training of the future primary teachers aimed to form healthy lifestyle of primary school students has been disclosed as well as the peculiarities of improvement of student's health. The competent approach to the professional training of the future teachers' primary school as one of the most important conceptual principles defining modern methodology of the content of education.

Key words: health-saving culture, training process, professional training, professional education.